

כתובות נ

מ. שווערד

1. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נ/א

המבזבז כתב רש"י ז"ל המבזבז. לעניים. ובמהדורא קמא כתב המבזבז. נכסיו להקדש. ע"כ. ואמרו במדרש רבות פרשת בהר רבי טרפון ירב לרבי עקיבא שית מאה קנטרין דכסף א"ל כו' עד א"ל אית בר נש ירב מגן אפוכי דידה הן היא א"ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב ביה פזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד ע"כ. ומשמע לי דה"פ אית בר נש דיהיב מגן פ"י שאין לו ונותן כל אשר לו דהא המבזבז לא יבזבו יותר מחומש ופירוש מגן בחנם כלומר על לא דבר נותן אפוכי דידה הן היא פ"י שכרו היכן הוא ומשני ליה מדכתיב פזר נתן לאביונים וגו' פירוש אע"ג דהמבזבז אל יבזבו יותר מחומש מ"מ אם עבר ופזר צדקתו עומדת לעד פירוש דלעולם יהיה לו ממון כדי לעשות צדקה ולא יחסר לו. ויש לנו לחלק דלא אמרינן הכי אלא לתלמוד תורה וכמו שעשה רבי עקיבא אבל לחלק לעניים לא וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא לעניים. ועוד יש לי לפרש המדרש בענין אחר ואין להאריך כנ"ל. וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל המבזבז אל יבזבו וכו' פ"י אל יבזבו לצדקה יותר מחומש בבת אחת ואח"כ יעשה צדקה כפי השגת ידו וה"מ מחיים אבל בשעת מיתה יכול לבזבו ולעשות כרצונו כדחזינו בעובדא דמר עוקבא שעשה צדקות הרבה בחייו ובשעת פטירתו מנה הכל ואמר זווידין קלילין ואורחא רחיק' מני ובזבזינהו לכולהו נכסי. ואפילו בשעת מיתה נראין הדברים שאע"פ שיכול לבזבו יותר מחומש. מ"מ אין לו לבזבו הכל לגמרי אלא שיניח קצת ליורשיו ע"כ:

2. מדרש רבה ויקרא פרשה לד פסקה טז

ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם ר"ט ירב לרבי עקיבא שית מאה קונטרין דכסף א"ל אזיל זבין לן חדא אוסיא דנהוון לעיין באורייתא ומתפרנסין מנה נסב יתהון ופליג יתהון לספרייא ולמתנייא ולאלין דלעין באורייתא לבתר יומין קם עמיה א"ל זבנת לן לההיא אוסייא דאמרית לך א"ל אין א"ל אית בך מחמי לה לי א"ל אין נסאתיה וחמאי ליה ספרייא ומתנייא ולאלין דלעין באורייתא א"ל אית בר נש ירב מגן אפוכי דידה הן היא א"ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב ביה (תהלים קיב) פזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד

3. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף נ/א

מאי קרא וכל אשר תתן לי וגו'. והא דאפקיה לחומש בלשון שני מעשרות ולא כתב חומש בבת אחת לאורויי דעדיפא טפי ליתן הצדקה בזה אחר זה מליתן בבת אחת וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל במסכת אבות עלה הא דתנן והכל לפי רוב המעשה דטפי עדיף ליתן אלף זוז באלף פעמים מליתן אלף זוז בבת אחת כנ"ל. וכתב הרב המעילי ז"ל וז"ל ובירושלמי גריסין באוישא התקינו שיהא אדם מבזבז חומש ממונו למצוה ומפרש התם בתחל' על הקרן ואח"כ על הריוח ונראה סמך לדבר זה שבכל שנה ושנה היו ישראל חייבין להפריש שני מעשרות שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישי מעשר ראשון ומעשר עני

4. שו"ע יורה דעה סימן רמז

(א) מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנה שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל וכאלו עובד אלילים....

(ב) לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום:

(ג) כל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו: הגה ויתן האדם אל לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה וכמו שהוא מבקש שהקב"ה ישמע שועתו כך הוא ישמע שועת עניים גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו (מלשון הטור):

(ד) הצדקה דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית: הגה והיא מעשרת ואסור לנסות הקב"ה כי אם בדבר זה שנאמר ובחנוני נא בזאת וגו' (טור מגמרא פ"ק דתענית) וי"א דוקא בנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר צדקה (ב"י דכך משמע מש"ס שם):

5. שו"ע יורה דעה סימן רמז

(א) שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים ואם אין ידו משגת כל כך יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובהר ואחד מעשרה מדה בינונית פחות מכאן עין רעה וחומש זה שאמרו שנה ראשונה מהקרן מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה: הגה ואל יבזבו אדם יותר מחומש שלא יצטרך לבריות (ב"י בשם הגמ' פ' נערה שנתפתחה) ודוקא כל ימי חייו אבל

בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה (ג"ז שם פ' מציאת האשה ומייתי לה רי"ף ורא"ש ור"ן ומרדכי) ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה רק שתננו לעניים (מהרי"ל הל' ראש השנה):

(ג) צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצער ומדבר לו דברי תנחומין ואם נתנה בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו:

(ד) אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו לא יגער בו ויגביה קולו עליו אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת: הגה ואסור להחזיר העני השואל ריקם אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת

6. ספר מנורת המאור - אות [פן]

בכל דבר יאהב אדם את בנו רק ליסרו, שאם ימנענו ממנו, הוא שונאו ויצא לתרבות רעה, כמו שמצינו בואלה שמות רבה (א, א): 'חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר' (משלי יג, כד). בנוהג שבעולם אדם שאמר לחברו: פלוני הכה לבנך, יורד עמו עד לחייו. ומה תלמוד לומר 'חושך שבטו שונא בנו'? ללמדך, שכל המונע בנו מלרדותו סופו בא לתרבות רעה, שכן מצינו בישמעאל, שהיו לו געגועין על אברהם ולא רדהו ויצא לתרבות רעה ושנאו אברהם והוציאו מביטו ריקם. מה עשה ישמעאל? כשהיה בן חמש עשרה שנה התחיל להביא צלם מן החוץ והיה מצחק. ואין מצחק אלא עבודה זרה, כמה דאת אמר: 'ויקמו לצחק' (שמות לב, ו). ועבדו כמו שראה לאחרים. מיד 'ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה' (בראשית כא, י). שמא ילמד בני אורחותיו. מיד 'וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו' (שם שם, יא). על שיצא לתרבות רעה: כיוצא בו: 'ויאהב יצחק את עשו' (שם כה, כח). לפיכך יצא לתרבות רעה על שלא רדהו. כמו ששינונו (ב"ב טז): חמש עברות עבר עשו באותו היום... והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על חטאתו פשע, שנאמר: 'וילך עשו אל ישמעאל

7. מדרש משלי פרשה יג

חושך שבטו שונא בנו. וכי יש אדם שונא בנו, אלא מתוך שאינו מוכיחו על דברי חכמים ועל דרך ארץ נקרא שונא. אבל מי שמכה את בנו על החכמה ועל התורה הוא נקרא אוהבו, שנאמר, ואהבו שחרו מוסר.

8. ספר קב הישר - פרק פא

ולכן נ"ל דמחמת זה כתוב בתורה "כרחם אב על בנים" ולמה לא כתיב כרחם האם על בנים, כי טבע הזכר אשר הוא אוהב את בנו הוא מייסרהו כמ"ש הכתוב "חושך שבטו שונא בנו ואהבו שיהרו מוסר", כי כל איש אשר ייסר את בנו הוא אוהב לבנו כמו שהאריך במד"ר פ' שמות ע"ש, משא"כ האשה היא רכת לב ואינה רוצה שהאב יכה את בנו או המלמד ובעוד שתנינו קטן אמו מתנת לו כל חפצו וכל משאלות לבו, ואח"כ כשיגדל הנער הוא מבקש למולו ואח"כ יצא לתרבות רעה והכל הוא בגרמא דאשה

9. מהרש"א על כתובות דף נ/א

מכאן ואילך יורד עמו לחייו כו'. עיין פרש"י ועי"ל דנקט האי לישנא ע"ד כי היא חייך וגו' ואם א"א לו ללמוד יורד עמו לחייו ללמדו אומנות כמו ראה חיים וגו'.

10. מהרש"א על כתובות דף נ/א

הון ועושר כו' זה הלומד תורה כו'. הדמיון בזה הלמד ומלמדה למי שיש לו עושר ונותן ממנו צדקה שאינו חסר כלום אבל הוא מוסיף ברכה כמ"ש ובחנוני נא בזאת וגו' כן הלמד תורה ומלמדה לאחרים הוא אינו חסר מתורתו אבל הוא מוסיף לו לימוד כמ"ש הרבה למדתי כו' ויותר מתלמידי

11. שו"ע אבן העזר סימן צ

(ט) האשה שמכרה מנכסי מלוג אחר שנשאת אע"פ שאותן הנכסים נפלו לה קודם שתתארס הבעל מוציא פירות מיד הלקוחות כל ימי חייה אבל לא גוף הקרקע ואם מתה בחייו מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים (וי"א דאף בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלקוח בלא דמים) (טור בשם הרא"ש) ואם הדמים שלקה מהלקוחו קיימים בעצמם (או שנמצאו מעות בידיה ונוכל לתלות שהם אלו) (טור בשם הרא"ש) מחזירין ללקוחות ואינו יכול לומר שמא מציאה הן: הגה נתאלמנה או נתגרשה מכרה קיים (טור ורוב הפוסקים) וכל ימי חייה אם הבעל רוצה לבנות או לסתור בקרקע הלוקה יכול למחות (נ"י פרק חזקת הבתים) ואין חילוק בין אם מכרה הנכסים או הקדישה אותן (ת"ה סי' רע"ב):

12. ריטב"א על מסכת כתובות דף נ/ב

לפרנסה שמין באב. פי' רש"י ז"ל ואפילו להוסיף על עישור נכסים ומשמע דלהכי קרי ליה עילוויא דאב... וכך עיקר ודלא כדברי רבינו חננאל ז"ל שכתב שאין מוסיפין על עישור נכסים משום אומדנא דאב: